

Çevrimiçi Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlanması **The Adaptation of the Online Prosocial Behavior Scale Into Turkish**

Gazanfer ANLI¹

Öz

Bu araştırmanın amacı ergenler için geliştirilmiş olan Çevrimiçi Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği'nin Türk kültürüne uyarlanmasıdır. Çalışma İstanbul ilinde bulunan bir ortaokulun 6-8. Sınıflarında öğrenim gören 342 öğrenci ile yürütülmüştür. Öğrencilerin 191'i erkek, 151'i kadın olup yaş ortalaması 12.70'tir. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda 5 ve 6. maddeler her iki faktörden çıkarılmıştır. Buna göre iki faktörde 8'şer madde olmak üzere toplam 16 maddeden oluşan bir yapı elde edilmiştir. Bu yapıda iki faktör varyansın %59,791'ini temsil etmektedir. Ayrıca maddelerin faktör yük değerlerinin .47 ile .89 arasında değişmiş, DFA sonucunda ise modelin uyum indekslerinin kabul edilebilir olduğu tespit edilmiştir ($\chi^2/sd=3,08$, $p<.001$, RMSEA=.078, SRMR=.042, GFI=.900, CFI=.940, NFI=.914, TLI=.927). Ölçeğin iç tutarlılığı için Cronbach alfa değerleri deneyimlenen ÇOSD boyutu için .91, uygulanan ÇOSD ise .90 olduğu, tüm ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ise .94 olarak bulunmuştur. Ölçeğin madde toplam korelasyonları ise .60 ile .74 arasında değişmektedir. Bu bulgular Çevrimiçi Olumlu Sosyal Davranış Ölçeği (ÇOSDÖ) Türkçe formunun geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: olumlu sosyal davranış, çevrimiçi olumlu sosyal davranış, geçerlik, güvenirlik, uyarlama

Abstract

The aim of this study is to adapt the Online Prosocial Behavior Scale developed for adolescents to Turkish culture. The study was carried out with 342 students studying in 6-8 grades of a secondary school in Istanbul. 191 of the students are boys, 151 of them are girls and the average age is 12.70. As a result of the exploratory factor analysis, 5 and 6 items were excluded from both factors. Accordingly, a structure consisting of 16 items, (8 items per factors) were obtained. In this structure, two factors represent 59,791% of the variance. In addition, factor loadings of the items ranged between .47 and .89. As a result of DFA, the fit indices of the model were acceptable ($\chi^2/sd=3,08$, $p<.001$, RMSEA=.078, SRMR=.042, GFI=.900, CFI=.940, NFI=.914, TLI=.927). For the internal consistency of the scale, Cronbach's alpha value for the receiving online prosocial behavior dimension was .91, and for the performing online prosocial behavior dimension was .90, and the Cronbach alpha internal consistency coefficient of the whole scale was .94. The item total correlations ranged from .60 to .74. These findings indicated that the Turkish version of the Online Prosocial Behavior Scale is valid and reliable.

Keywords: prosocial behavior, online prosocial behavior, validity, reliability, adaptation

¹ Bursa Teknik Üniversitesi, İTBF, Psikoloji Bölümü, Bursa, Türkiye; <https://orcid.org/0000-0002-6141-7964>

Atf / Citation: Anlı, G. (2019). Çevrimiçi olumlu sosyal davranış ölçeği'nin türkçe'ye uyarlanması. *Kastamonu Education Journal*, 27(6), 2641-2649. doi:10.24106/kefdergi.3491

Extended Abstract

Purpose: Prosocial behavior can be defined as behavior that aims to benefit one or more persons, except for him/herself (Batson and Powell 2003, p. 463). Although prosocial behaviors were investigated in many studies in children, adolescent and adult samples in Turkey, it was found that there was no tool which measures “online prosocial behaviors”. For this reason, it was decided to adapt the Online Prosocial Behavior Scale developed by Erreygers et al. (2018) to Turkish culture.

Methodology: In order to adapt the scale, we contacted with Sara Erreygers via e-mail and after the necessary permissions and information were received, the translation process was started. In the process of translating the scale into Turkish, 3 different academicians from the departments of Psychological Counseling and Guidance and Psychology supported for the English translation, and two experts from English Language and Literature Department supported for back-translation. Three masters and doctorate students confirmed that there was no deterioration in the meaning of the translated scale.

The study was carried out with 342 students studying in 6-8 grades of a secondary school in Istanbul. 191 of the students were boys, 151 of them were girls and the mean age was 12.70. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) and Barlett's Sphericity test were used for EFA (exploratory factor analysis) for the factor structure of the scale. In order to verify the construct validity of the scale, CFA (confirmatory factor analysis) was performed and modification indices were investigated. Corrected item-total correlations and Cronbach's alpha internal consistency coefficient were used for reliability analyzes. SPSS 25.0 and AMOS 24 package programs were used for all these analyzes.

Findings: In order to determine the factor structure of the scale, the CFA was performed. As a result of this analysis, the fit indices were not within acceptable values and there was no significant improvement even after the modification suggestions so it was decided to make EFA. Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) was found to be high in the EFA analysis, and the Barlett's Sphericity test was found to be significant. Although the Varimax rotation method was used in the principal component analysis step in EFA, it was decided to choose Direct Oblimin rotation method to get better results since there was a high correlation between the two factors. As a result of the exploratory factor analysis, items 5 and 6 were excluded from both factors. Accordingly, a structure consisting of 16 items, (8 items per two factors) were obtained. In this structure, two factors represent 59,791% of the variance. In addition, factor loadings of the items ranged between .47 and .89. As a result of DFA, the fit indices of the model were acceptable ($\chi^2/sd=3,08$, $p<.001$, $RMSEA=.078$, $SRMR=.042$, $GFI=.900$, $CFI=.940$, $NFI=.914$, $TLI=.927$). For the internal consistency of the scale, Cronbach's alpha value for the receiving online prosocial behavior dimension was .91, and for the performing online prosocial behavior dimension was .90, and the Cronbach alpha internal consistency coefficient of the whole scale was .94. The item total correlations ranged from .60 to .74.

Discussion and Results: It was confirmed that the adapted scale consists of 16 items in two factors, namely the performing online prosocial behavior and the receiving online prosocial behavior. The 5 point Likert-type scale varies between 16 and 80 points. There are no reverse items in the scale. The scale takes approximately 10-15 minutes to complete. All these findings indicate that the Turkish version of the Online Prosocial Behavior Scale is a valid and reliable measurement tool. It is necessary to mention some limitations of this study and make some suggestions. First of all, the study was carried out with middle school students in the same way as the original scale. However, since the results cannot be generalized only with a secondary school sample, studies conducted with different samples in different regions may contribute to the validity of the scale. In addition, the examination of the scale in a different age group such as a high school sample may provide a significant contribution. Next, the relationship between Online Prosocial Behavior Scale and other validated scales can be examined in order to obtain criterion validity. For reliability, a test-retest procedure can be implemented for additional contribution to the reliability of the scale. It is thought that the scale is important in terms of determining the prosocial behaviors of the youth such as receiving or performing help on internet and social media. Overall, it is foreseen that the field experts can benefit from the scale and the researchers can use the scale in the studies to be conducted with online prosocial behaviors and related variables.

1. Giriş

Genel olarak olumlu sosyal davranış (prosocial behavior), “kendisi dışındaki bir veya daha fazla kişiye fayda sağlamayı amaçlayan” davranış olarak tanımlanabilir (Batson ve Powell, 2003, s. 463). Olumlu sosyal davranışlar, bir bütün olarak diğer insanlara veya topluma yönelik yardım, paylaşım, bağış ve gönüllülük gibi amaçlı ve gönüllü eylemleri içermektedir (Oswalt ve Gordon, 1993; Sibary, 2006). Modern teknoloji sayesinde, olumlu sosyal davranışlar son yıllarda farklı mecralara yayılma kabiliyetine kavuşmuştur. İnternet, insanların zaman ve mekân bakımından kısıtlama olmaksızın olumlu sosyal olarak hareket etmelerini sağlar. Örneğin, insanlar özel çevrimiçi bağış platformlarında para bağışında bulunabilir (Sproull, Conley, ve Moon, 2013) veya açık kaynaklı yazılımlar aracılığıyla olumlu sosyal davranışlar sergileyebilir (Rodriguez Aseretto ve diğ. 2013). Çevrimiçi bağlamda olumlu sosyal davranışlar, teknik destek gruplarına katılma (Butler, Sproull, Kiesler, ve Kraut, 2007) bilgisayar oyunlarındaki oyunculara yardım etme (Wang ve Wang, 2008), çevrimiçi mentörlük yapma (Bennett ve diğ. 1998), sanal gönüllülükte bulunma (Sproull ve Kiesler, 2005) ve çevrimiçi organizasyonlara bağış yapma (Bennett, 2006) gibi birçok farklı alandaki yardım davranışlarını içinde barındırmaktadır. Çevrimdışı bağlamda (Andreoni ve Scholz, 1998) olumlu sosyal davranışları araştıran çok sayıda çalışma olmasına rağmen, çevrimiçi olumlu sosyal davranış noktasındaki çalışmalar azınlıkta kalmıştır (Klisanin, 2011).

Medya organları olumlu sosyal davranışlar için önemli bir unsurdur. Televizyon şovları (Mares ve Woodard, 2005), video oyunları (Saleem, Anderson, ve Gentile, 2012) ve müzik sözleri (Greitemeyer, 2009) dâhil olmak üzere çeşitli olumlu sosyal medya organlarının bireylerin olumlu sosyal davranışlar geliştirmesine yardımcı olduğu görülmüştür. Örneğin, Gentile ve diğerleri (2009), ergenlerin olumlu sosyal video oyunlarından daha fazla yararlanmalarının, onların daha sık yardım, işbirliği ve paylaşma davranışları ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca olumlu sosyal televizyon programlarının izlenmesi ile gerçek yaşamda olumlu sosyal eylemlerin gerçekleştirilmesi arasında önemli ilişkiler ortaya çıkmıştır (Rosenkoetter, 1999).

Gönüllü yardım etme davranışı yüksek düzeyde öznel iyi oluş, zindelik ve öz saygı ile ilişkili bulunmuştur ve bu davranış yardım etme öz imgesini gerçekleştirme ile sonuçlanabilmektedir (Bekkers ve Wiepking, 2010). İnternet ortamında ise yardım etme; bir amaç için para ya da zaman harcama ve sosyal ağ ve tartışma forumlarında düşünce, bilgi ve deneyim paylaşımını içermektedir (Rudolph, Roesch, Greitemeyer, ve Weiner, 2004). Araştırmalar çevrimiçi olumlu sosyal davranışların yardım görene de birçok yararı olduğunu göstermiştir. Örneğin, yardım alanlar çevrimiçi sağlık gruplarına katılımlarından sonra sağlık açısından fayda gördüklerini (Brennan ve diğ., 1992), facebook oyunları üzerinden çevrimiçi hediyeler alanlar stres düzeylerinde azalma hissettiklerini (Sudzina ve diğ., 2011) ve kariyer alanındaki çevrimiçi danışmanlardan destek alanlar, bunların kendilerine faydalı olduğunu açıklamışlardır (Bennett ve diğ. 1998; Loureiro-Koehlin ve Allan, 2010). Ayrıca, yardım alanlar çevrimiçi topluluktaki kullanıcılarla ilişki kurma, sosyal destek ve tavsiye alma gibi çeşitli yararlar sağlamaktadır (Brennan; Moore ve Smith, 1992; Cummings, Sproul ve Kiesler, 2002). Bu çalışmalar da göstermiştir ki sosyal medya ve internet yararlı alanlarda kullanılabilir.

Ülkemizde de son yıllarda internet ve sosyal medyanın kullanım alanları ve sıklığı ile ilgili çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. TÜİK tarafından yapılan 6-15 yaş grubu çocuklarda bilişim teknolojileri kullanımı ve medya araştırmasından elde edilen verilere göre internet kullanımına başlama yaşı ortalama 9’dur (TÜİK, 2013). Dünya genelinde yapılan bir araştırmaya göre internette geçirilen süre kapsamında Türkiye, dizüstü veya masaüstü bilgisayarlar kullanımında 4.2 saat, mobil cihazlar kullanımında 2.6 saat ortalama sahiptir (WEB3, 2016). ODTÜ ve TİB’in 9-16 yaş grubu 524 çocuk ile yaptığı araştırmada ise günde en az bir kere interneti kullananların oranı %70, günde en az bir kere sosyal ağları kullananların oranı ise %66 olarak bulunmuştur. Bu verilerden de görüldüğü gibi özellikle ortaokul yaş grubundaki çocukların çevrimiçi ortamda daha fazla vakit geçirdikleri, sosyal medyayı sıklıkla kullandıkları tespit edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında her ne kadar çevrimiçi kullanımın olumsuz yönleri ele alınsa da (Calvete, Orue, Estévez, Villardón, ve Padilla, 2010), olumlu sosyal davranış gibi olumlu yönleri de olduğu kaçınılmaz hale gelmiştir (Correa, Hinsley, ve De Zúñiga, 2010). Ülkemizde de özellikle de 9-15 yaş grubunda çevrimiçi olumlu sosyal davranışları ölçen herhangi bir ölçme aracı bulunmadığı tespit edilmiştir. Olumlu sosyal davranışları ölçmek adına son yıllarda ülkemizde bazı ölçekler geliştirilmiş ya da uyarlanmıştır. Çocuk ve Yetişkin Prososyallik Ölçekleri (Bağcı ve Samur, 2016), Olumlu Sosyal ve Saldırgan Davranışlar Ölçeği (Bayraktar, Kindap, Kumru, ve Sayıl, 2010) gibi ölçme araçları çocuk, ergen, yetişkin olmak üzere çeşitli yaş grubundaki bireylerin olumlu sosyal davranışlarını ölçmek için kullanılmaktadır. Ancak bu ölçekler çevrimdışı (internet bağlantısı olmadan, genelde yüzyüze) gerçekleştirilen olumlu sosyal davranışları ölçmek için kullanılmaktadır. İnsanlara ve topluma yönelik empati, paylaşım, bağış ve gönüllülük gibi kavramların internet ortamında da nasıl ve ne düzeyde gerçekleştirileceği önemli bir araştırma konusudur. Bu yüzden Erreygers ve diğerleri tarafından (2018) geliştirilen ölçeğin uyarlanmasına karar verilmiştir. Bu sayede alandaki bu boşluğun doldurularak alanda çalışan uzmanların bu yaş grubundaki öğrencilerin çevrimiçi olumlu sosyal davranışlarını tespit edebilmesi önemli görülmektedir. Ayrıca yardım davranışlarının çevrimiçi ortamda ele alınmasının ve ölçülmesinin alan yazına katkı sunması beklenmekte ve

eğitim alanında çalışan bireylerin bu konuda daha fazla bilgi sahibi olmaları öngörülmektedir.

2. Yöntem

Çalışma Grubu

Bu araştırma İstanbul ilinde bulunan bir ortaokulun 6-8. Sınıflarında ğrenim gören 342 ğrenci ile yürütülmüştür. Öğrencilerin 191'i erkek, 151'i kız olup yaş ortalaması 12.70'tir.

İşlem

2018-2019 eğitim-ğretim yılı içinde uygulamaya hazır hale getirilen evrimii Olumlu Sosyal Davranış lği gerekli izinler alındıktan sonra belirlenen ortaokuldaki öğrencilere uygulanmıştır. Gerekli bilgilendirmeler öğrencilere uygulamadan evvel yapılmış ve gönüllülük esas alınmıştır.

lme Araçları

Çevrimiçi Olumlu Sosyal Davranış lği (The Online Prosocial Behavior Scale)

Erreygers ve diğerleri tarafından (2018) ergenlerde evrimii olumlu sosyal davranışları ölçmek amacı geliştirilen ölçek 5'li likertli derecelendirmeye sahiptir. lğin "deneyimlenen evrimii olumlu sosyal davranışlar" ve "uygulanan evrimii olumlu sosyal davranışlar" olmak üzere 10'ar maddeye sahip iki alt boyutu bulunmaktadır. Bu maddeler birbirlerini yansıtan ayna maddelerdir. lğin faktör yükleri .51-.88 arasındadır. Doğrulayıcı faktör analizinde ayna maddeler (mirror items) ve ilişkili maddelerin hata varyansları arasında kovaryansların çizilmesi sonucunda modelin iyi uyum verdiği belirtilmiştir ($\chi^2(155) = 1603.920$, $p < .001$; CFI = .973; TLI = .966; RMSEA = .073). Erreygers ve diğerlerinin (2018) lği geliştirme çalışmasında elde ettikleri bulgulara göre lğin deneyimlenen OSD alt boyutunun iç tutarlılık katsayısı .91 iken uygulanan OSD alt boyutu ise .89 olarak bulunmuştur. Ayrıca lğin alt boyutları evrimdişi olumlu sosyal davranışlar ve dijital medya kullanımı ile pozitif yönde anlamlı ilişkili iken geleneksel zorbalık ile ilişkili bulunmamıştır. Buna ek olarak araştırmacıların beklemediği bir biçimde alt boyutlar evrimii antisosyal davranışlar ve siber zorbalıkla da ilişkili bulunmuştur.

Veri Analizi

lğin uyarılama sürecinde bazı adımlar uygulanmıştır. Gerekli izinler alındıktan sonra lğin eviri işlemleri iki dil uzmanı, uygulanacak formun son halinin verilmesi üç alan uzmanı ile yapılmıştır. AFA (açımlayıcı faktör analizi) için KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) ve Barlett's Sphericity testi incelenmiş ve anlamlı düzeyde bulunduktan sonra lğin faktör yapısı için açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. lğin yapı geçerliğinin doğrulanması amacıyla DFA (doğrulayıcı faktör analizi) geçekleştirilmiştir. Güvenirlik analizleri için ise ölçek maddelerine ilişkin düzeltilmiş madde-toplam korelasyonları ve Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısından yararlanılmıştır. Tüm bu analizler için SPSS 25.0 ve AMOS 24 paket programları kullanılmıştır.

3. Bulgular

Geçerlik Bulguları

lğin uyarlanması için öncelikle Sara Erreygers ile e-posta aracılığıyla iletişime geçilmiş, gerekli izin ve bilgilendirmeler alındıktan sonra işlemlere geçilmiştir. lğin Türkçeye evrilmesi sürecinde psikolojik danışma ve rehberlik ve psikoloji bölümlerinde ğretim yesi olan 3 farklı akademisyenden faydalanılmış, tekrar İngilizce eviri için ise İngiliz dili ve edebiyatı bölümünden bir uzmandan destek alınmıştır. lğin eviri sürecinde herhangi bir anlam kayması ve bozulması olmadığına dair  yüksek lisans ve doktora öğrencisinden teyit alınmıştır.

lğin yapısının kültürümüze uyumlu olup olmadığını görmek için var olan hali ile DFA uygulanmıştır. lğin modifikasyon nerileri ardından bile iyi uyum göstermemesi sonucunda AFA yapılmasına karar verilmiştir ($\chi^2/sd=3,95$, $p < .001$, RMSEA=.093, SRMR=.056, GFI=.831, CFI=.886, NFI=.854, TLI=.869). Açımlayıcı faktör analizine geçildikten sonra Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett's Sphericity test incelenmiş ve KMO değerinin gayet yüksek bir değer olan .91 olduğu, Barlett's Sphericity testin de anlamlı düzeyde olduğu görülmüştür ($\chi^2= 3081,507$, $p < .000$). Verilerin analiz için uygun olduğu bu sonuçlarla anlaşılmıştır. EFA'da temel bileşenler analizi adımında her ne kadar Varimax döndürme yöntemi kullanılsa da 2 faktör arasında .66 gibi yüksek bir korelasyon tespit edilmesi neticesinde daha iyi sonuçlar alabilmek için Direct Oblimin döndürme yönteminin seçilmesine karar verilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2007). Bu analizde maddelerin bağlı bulunduğu faktöre yüklenme değerlerinin kesim noktası olarak .32 belirlenmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2007). Analiz sonucunda P5 (-.392 ve .509), P6 (-.470 ve .516), R5 (.581 ve -.503) ve R6 (.517 ve -.457) maddelerinin

hem iki faktörde biniştiği hem de eksi değerler aldıklarından dolayı bu 5 ve 6. Maddeler her iki faktörden çıkarılmıştır. Buna göre iki faktörde 8'şer madde olmak üzere toplam 16 maddeden oluşan bir yapı elde edilmiştir.

Temel bileşenler analizi sonucunda ölçeğin toplam 16 madde 2 faktörden oluştuğu tespit edilmiştir. Bu yapıda ilk boyut "deneyimlenen ÇOSD" varyansın %51,639'ünü temsil ederken, "uygulanan ÇOSD" ise %8,152'ini temsil etmekte, toplam olarak ele alındığında da iki faktör varyansın %59,791'ini temsil etmektedir. Ayrıntılı bilgi Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. İki Faktörlü Ölçeğin Özdeğer Ve Açıklanan Varyansa Katkıları

Faktör	Öz değer	Açıklanan Varyans (%)	Toplam Varyans (%)
1	8,262	51,639	51,639
2	1,304	8,152	59,791

Tablo 2'de de görüldüğü üzere maddelerin faktör yük değerlerinin .47 ile .89 arasında değiştiği tespit edilmiştir, bu değerlerin iyi düzeyde olduğu kabul edilmiştir. Bu aşamadan sonra ölçeğin orijinal yapısı ile uyumlu olup olmadığını denetlemek amacıyla DFA yapılmıştır.

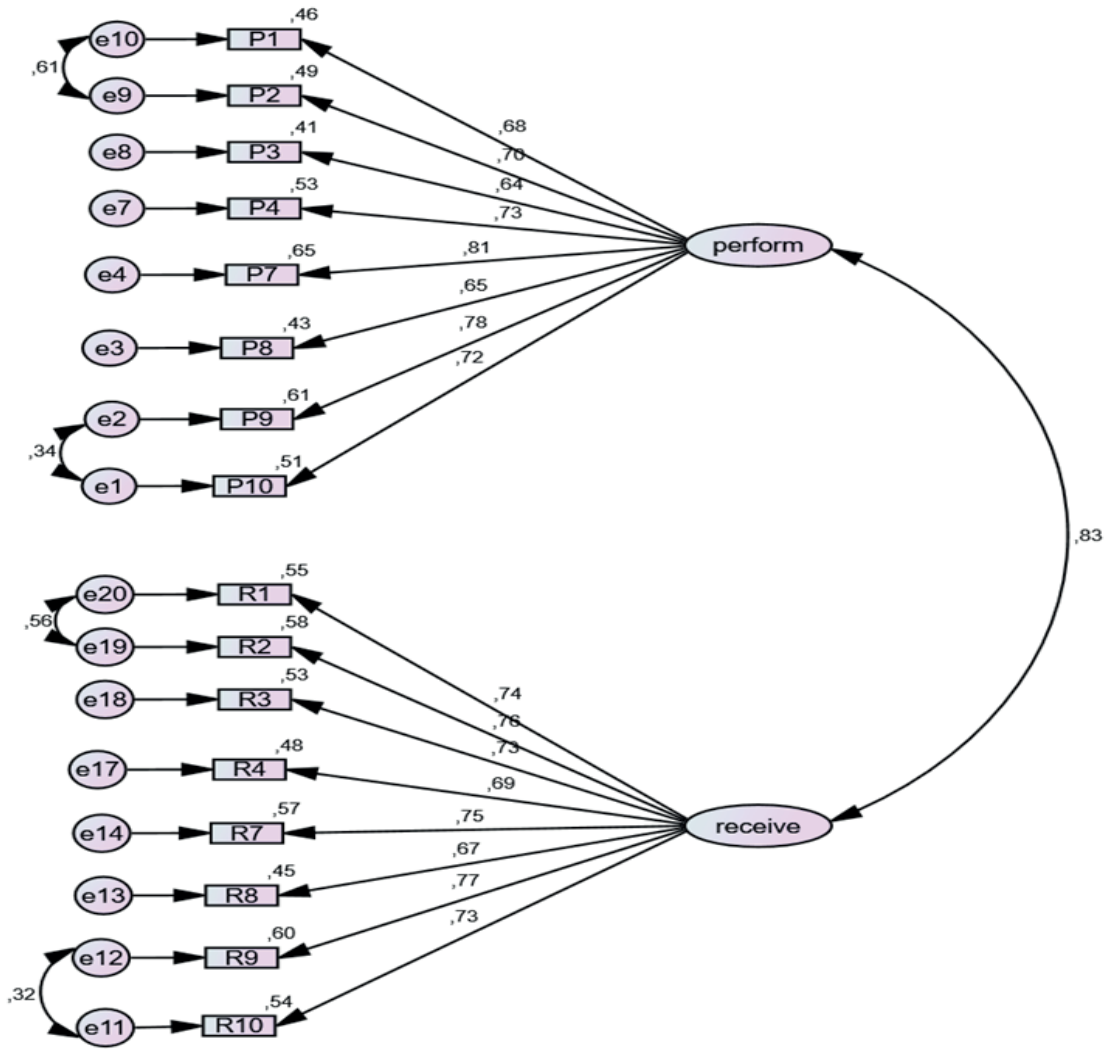
Tablo 2. Ölçek Maddelerinin Faktör Yükleri

Maddeler	Faktörler	
	Deneyimlenen ÇOSD	Uygulanan ÇOSD
R7	,840	
R4	,807	
R10	,792	
R3	,771	
R2	,771	
R1	,752	
R9	,705	
R8	,599	
P1		,886
P2		,842
P4		,768
P3		,733
P7		,706
P9		,699
P10		,649
P8		,474

R: Deneyimlenen ÇOSD alt boyutu, P: Uygulanan ÇOSD alt boyutu

Doğrulamalı faktör analizi uygulanırken ölçeğin geliştirilmesi aşamasında uygulanan modifikasyon önerileri de dikkate alınmıştır. Buna göre elde edilen son model Şekil 2'de gösterilmiştir.

Mükemmel uyum için GFI, CFI, NFI, TLI değerlerinin .95 ve üzeri, RMSEA ve SRMR değerlerinin .05 ve altı, χ^2/sd değerinin 2 ve altı olması gerekirken kabul edilebilir uyum için GFI, CFI, NFI, TLI değerlerinin .90 ve üzeri, RMSEA değerinin .08 ve altı, SRMR değerlerinin .10 ve altı, χ^2/sd değerinin 5 ve altı olması gerekmektedir (Bentler ve Bonett, 1980; Hu ve Bentler, 1999; Kline, 2011). Şekil 2'de gösterilen modelin uyum indeksleri $\chi^2/sd=3,08$, $p<.001$, RMSEA=.078, SRMR=.042, GFI=.900, CFI=.940, NFI=.914, TLI=.927 olarak tespit edilmiştir. Buna göre SRMR mükemmel, diğer indeksler kabul edilebilir uyum göstermiştir. Elde edilen bu sonuçlar ışığında ölçeğin iyi uyuma sahip olduğu ve orijinal yapısının Türk kültürü için doğrulandığı anlaşılmaktadır.

Şekil 2. Ölçeğe İlişkin Yol Şeması

Güvenirlik Bulguları

Ölçeğin iç tutarlılığını hesaplamak için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Buna göre deneyimlenen ÇOSD boyutu için .91, uygulanan ÇOSD için ise .90 olduğu, tüm ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısının ise .94 olduğu tespit edilmiştir. Buna göre ölçeğin iç tutarlılığı gayet yüksektir. Bu çalışmada elde edilen 16 maddelik ÇOSD Ölçeği'nin güvenilirliği için ayrıca madde toplam korelasyonları da incelenmiştir.

Tablo 3. Ölçeğe İlişkin Madde Analizi Sonuçları

Madde No	Madde Çıkarılırsa Ortalama	Madde Çıkarılırsa Varyans	Madde Toplam Korelasyonu	Madde Çıkarılırsa Alfa	Madde No	Madde Çıkarılırsa Ortalama	Madde Çıkarılırsa Varyans	Madde Toplam Korelasyonu	Madde Çıkarılırsa Alfa
R1	47,61	188,53	,70	,93	P1	47,31	190,90	,64	
R2	47,58	187,64	,72	,93	P2	47,31	190,90	,64	,93
R3	47,93	188,08	,65	,93	P3	47,49	190,11	,67	,93
R4	47,14	189,67	,62	,93	P4	47,45	190,36	,58	,93
R7	47,67	187,72	,68	,93	P7	47,13	189,32	,66	,93
R8	47,88	188,94	,63	,93	P8	47,42	187,10	,73	,93
R9	47,52	183,57	,74	,93	P9	47,77	191,35	,60	,93
R10	47,63	183,87	,68	,93	P10	47,17	186,72	,72	,93

Tablo 3'te de görüldüğü gibi ölçeğin madde toplam korelasyonları .60 ile .74 arasında değişmektedir. Elde edilen bu değerler, ölçeğin güvenilirlik düzeyi için yeterli olduğunu ve ölçeğin uygulandığında kararlı sonuçlar verdiğini göstermektedir.

4. Tartışma ve Sonuç

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte birçok eve bilgisayar, akıllı telefon, tablet gibi elektronik aletler girmeye başlamıştır. Bununla birlikte internetin de erişilebilirliğinin kolaylaşması da bu cihazlarla birlikte bireylerin birçok uygulama ve site ile tanışmasını sağlamıştır. Özellikle son yıllarda gençlerin bu mecralarda vakit geçiriyor olması internet ve sosyal medya ile ilgili çalışmalara konu olmuştur. Her ne kadar bu konularda bağımlılık ve siber zorbalık gibi konular çalışıl-gelse de çevrimiçi olumlu davranışların da bulunduğu, genç bireylerin bu olumlu davranışları sergilediği bilinmektedir. Olumlu sosyal davranışlar ülkemizde çocuk, ergen ve yetişkin örneklemelerinde birçok araştırmada incelenmiş olsa da çevrimiçi olarak bu davranışları inceleyen ve ölçen bir ölçme aracının bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple bu boş-luğun dolması için Erreygers ve diğerleri tarafından (2018) geliştirilen Çevrimiçi Olumlu Sosyal Davranışlar Ölçeği'nin kültürümüze uyarlanmasına karar verilmiştir.

Ölçeğin dilsel eşdeğerlik çalışmalarından sonra yapısının uygunluğu DFA ile incelenmiştir. Bu analiz sonucunda uyum değerlerinin iyi olmadığı, hatta modifikasyon önerilerinin ardından bile anlamlı düzelme olmadığı tespit edildiğinden AFA yapılmasına karar verilmiştir. AFA analizinde Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değeri yüksek, Barlett's Sphericity testi anlamlı çıktığından örneklemin bu analize uygun olduğu belirlenmiştir. AFA'da temel bileşenler analizi adımında her ne kadar Varimax döndürme yöntemi kullanılsa da 2 faktör arasında .66 gibi yüksek bir korelasyon tespit edilmesi neticesinde daha iyi sonuçlar alabilmek için Direct Oblimin döndürme yönteminin seçilmesine karar verilmiştir. Analiz sonucunda 5 ve 6. maddelerin her iki faktörde biniştiği hem de eksi değerler aldıklarından dolayı 5 ve 6. Maddeler her iki faktörden çıkarılmıştır. Bu iki madde incelendiğinde yardım davranışı temelli olmaktan çok sevgiyi ifade etmek ile alakalı olduğu için tüm ölçekle uyum gösteremediği tahmin edilmektedir. Sonuç olarak iki faktörde 8'er madde olmak üzere toplam 16 maddeden oluşan bir yapı elde edilmiştir. Bu yapıda ilk boyut "deneyimlenen ÇOSD" varyansın %51,639 sini temsil ederken, "uygulanan ÇOSD" ise %8,152 sini temsil etmekte, toplam olarak ele alındığında da iki faktör varyansın %59,791'ini temsil etmektedir. Ayrıca maddelerin faktör yük değerlerinin .47 ile .89 arasında değiştiği tespit edilmiş, bu değerlerin iyi düzeyde olduğu kabul edilmiştir. Daha sonra bu yapının doğrulanması adına tekrar DFA'ya geçilmiştir. DFA sonucunda ölçeğin iyi uyuma sahip olduğu ve orijinal yapısının Türk kültürü için doğrulandığı anlaşılmıştır.

Ölçeğin güvenilirliği ise Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ve madde toplam korelasyonları ile irdelenmiştir. Buna göre deneyimlenen ÇOSD boyutu için .91, uygulanan ÇOSD için .90 olduğu, tüm ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı ise .94 olduğu tespit edilmiştir. Bu değerler ölçeğin iç tutarlılığının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Ölçeğin madde toplam korelasyonları ise .60 ile .74 arasında değişmektedir. Elde edilen bu değerler, ölçeğin güvenilirlik düzeyinin yeterli olduğunu ve ölçeğin uygulanışında kararlı sonuçlar verdiğini göstermektedir.

Sonuç olarak "deneyimlenen çevrimiçi olumlu sosyal davranışlar" ve "uygulanan çevrimiçi olumlu sosyal davranışlar" olmak üzere iki alt boyutta da 8'er madde bulunan 16 maddelik ölçek elde edilmiştir. 5'li likert tipi olan bu ölçekten alınabilecek puanlar 16 ile 80 arasında değişmektedir. Ölçekte herhangi bir ters madde bulunmamaktadır. Ölçek yaklaşık 10-15 dakika gibi bir sürede tamamlanabilmektedir. Tüm bu bulgular Çevrimiçi Olumlu Sosyal Davranışlar Ölçeği (ÇOSDÖ) Türkçe Formu'nun geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğuna işaret etmektedir.

5. Sınırlılıklar

Bu çalışmanın bazı sınırlılıklarından söz etmek gereklidir. Öncelikle çalışma orijinal ölçeğin çalışmasındaki benzer biçimde ortaokul öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Ancak sadece bir ildeki bir ortaokulda yapılması sınırlılık teşkil etmektedir.

6. Öneriler

İleride yapılacak bazı çalışmalar için önerilerde bulunulmuştur. Bu çalışma yalnızca bir ilde bulunan bir ortaokulda gerçekleştirildiği için farklı bölgelerde farklı örneklemelerle yapılacak çalışmalar ölçeğin geçerliğine katkıda bulunabilir. Ayrıca ölçeğin lise örnekleme gibi farklı bir grupta da incelenmesi farklı bir katkı sağlayabilir. Diğer yandan ölçeğin önceden geçerliği sağlanmış başka ölçeklerle ilişkisi incelenip kriter geçerliği elde edilebilir. Güvenirlik konusunda ise test-tekrar test uygulaması yapılarak güvenilirliğine katkı sağlanabilir. Ölçeğin gençlerin internet ve sosyal medya üzerinden yardım alma, yardım etme gibi davranışlarının tespiti açısından önemli olduğu düşünülmektedir. Bu noktada alan uzmanlarının ölçekten faydalanabileceği, araştırmacıların da bu konu ve ilişkili değişkenlerle yapılacak çalışmalarda ölçeği kullanabileceği öngörülmektedir.

7. Kaynakça

- Andreoni, J., ve Scholz, J. K. (1998). An econometric analysis of charitable giving with interdependent preferences, *Economic Inquiry* (36:3), pp. 410-428.
- Bağcı, B., ve Öztürk-Samur, A. (2016). Çocuk ve yetişkin prososyallik ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 17(3), 59-79.

- Batson, C. D., ve Powell, A. A. (2003). Altruism and Prosocial Behavior. In *Handbook of Psychology –Volume 5: Personality and Social Psychology*, I. B. Weiner, T. Millon and M. J. Lerner (eds.), Hoboken, NJ: John Wiley ve Sons, pp. 463-484.
- Bayraktar, F., Kindap, Y., Kumru, A., ve Sayıl, M. (2010). Olumlu sosyal ve saldırgan davranışlar ölçeğinin ergen örnekleminde psikometrik açıdan incelenmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(26), 1-13.
- Bekkers, R., ve Wiepking, P. (2010). A literature review of empirical studies of philanthropy: Eight mechanisms that drive charitable giving. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 40, 924-973.
- Bennett, R. (2006). Innovation generation in charity promotional web sites: A suggested model and empirical test. *European Journal of Innovation Management*, 9(4), 347-369.
- Bennett, D., Tsikalas, K., Hupert, N., Meade, T., ve Honey, M. (1998). The benefits of online mentoring for high school girls: Telementoring Young Women in Science, Engineering, and Computing Project, year 3 evaluation. Newyork: Center for Children ve Technology.
- Bentler, P. M. ve Bonett, D. G. (1980). Significance tests and goodness of fit in the analysis of covariance structures. *Psychological Bulletin*, 88, 588-606. doi:10.1037/0033-2909.88.3.588
- Brennan, P., Moore, S., ve Smyth, K. (1992). Alzheimer's disease caregivers' uses of a computer network. *Western Journal of Nursing Research*, 14(5), 662-673.
- Butler, B., Sproull, L., Kiesler, S., ve Kraut, R. (2007). Community effort in online groups: Who does the work and why. *Leadership at a Distance*, 11, 171-194.
- Calvete, E., Orue, I., Estévez, A., Villardón, L., ve Padilla, P. (2010). Cyberbullying in adolescents: Modalities and aggressors' profiles. *Computers in Human Behavior*, 26, 1128–1135. http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2010.03.017
- Correa, T., Hinsley, A. W., ve de Zúñiga, H. G. (2010). Who interacts on the Web?: The intersection of users' personality and social media use. *Computers in Human Behavior*, 26, 247–253. http://dx.doi.org/10.1016/j.chb.2009.09.003
- Cummings, J., Sproull, L., ve Kiesler, S. (2002). Beyond hearing: Where real-world and online support meet. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 6(1), 78-88.
- Erreygers, S., Vandebosch, H., Vranjes, I., Baillien E. ve Witte H. D. (2018). Development of a measure of adolescents' online prosocial behavior, *Journal of Children and Media*, 12(4), 448-464, DOI: 10.1080/17482798.2018.1431558
- Gentile, D. A., Anderson, C. A., Yukawa, N., Saleem, M., Lim, K. M., Shibuya, A., . . . Sakamoto, A. (2009). The effects of prosocial video games on prosocial behaviors: International evidence from correlational, longitudinal, and experimental studies. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 35, 752–763.
- Greitemeyer, T. (2009). Effects of songs with prosocial lyrics on prosocial behavior: Further evidence and a mediating mechanism. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 35, 1500–1511.
- Hu, L. T. ve Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: The Guilford Press.
- Klisanin, D. (2011). Is the internet giving rise to new forms of altruism?. *Media Psychology Review* 3(1), pp. 1-11.
- Loureiro-Koehlin, C., ve Allan, B. (2010). Time, space and structures in an e-learning and e-mentoring project. *British Journal of Educational Technology*, 41(5), 721-735.
- Mares, M. L., ve Woodard, E. (2005). Positive effects of television on children's social interactions: A meta-analysis. *Media Psychology*, 7, 301–322.
- ODTÜ ve TİB, (2011). *Çocukların sosyal medya paylaşım sitelerini kullanım alışkanlıkları araştırma raporu*. Ankara: Ulaştırma Bakanlığı İnternet Kurulu.
- Oswalt, R., ve Gordon, J. (1993). Blood donor motivation: A survey of minority college students. *Psychological Reports*, 72(3), 785-786.
- Rodriguez Aseretto, D., Di Leo, M., de Rigo, D., Corti, P., McInerney, D., Camia, A., ve San-Miguel-Ayanz, J. (2013). "Free and open source software underpinning the european forest data centre," *Geophysical Research Abstracts Vol. 15*.
- Rosenkoetter, L. I. (1999). The television situation comedy and children's prosocial behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 29, 979–993.
- Rudolph, U., Roesch, S., Greitemeyer, T., ve Weiner, B. (2004). A meta-analytic review of help giving and aggression from an attributional perspective: Contributions to a general theory of motivation. *Cognition and Emotion*, 18, 815–848. http://dx.doi.org/10.1080/02699930341000248
- Saleem, M., Anderson, C. A., ve Gentile, D. A. (2012). Effects of prosocial, neutral, and violent video games on children's helpful and hurtful behaviors. *Aggressive Behavior*, 38, 281–287.
- Sibary, S. (2006). Counseling philanthropic donors. *Ethics ve Behavior*, 16(3), 183-197
- Sproull, L., Conley, C. A., ve Moon, J. Y. (2013). The kindness of strangers: Prosocial behavior on the internet. In *The Social Net: Understanding Our Online Behavior*, Y. Amichai-Hamburger (ed.), Oxford, UK: Oxford University Press, pp. 143-164.
- Sproull, L., ve Kiesler, S. (2005) Public volunteer work on the Internet. In W. Dutton, B. Kahin, R. O'Callaghan, ve A. Wyckoff (Eds.), *Transforming enterprise: the economic and social implications of information technology* (pp 361-374). Cambridge: The MIT Press.

Sudzina, F., Razmerita, L., ve Kirchner, K. (2011). *Strengthening Weak Ties through On-line Gaming*. Poster session præsenteret på ACM WebSci Conference 2011, Koblenz, Tyskland.

Tabachnick, B. G., ve Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics* (5th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson Allyn ve Bacon.

TÜİK. (2013). 06-15 yaş grubu çocuklarda bilişim teknolojileri kullanımı ve medya, 2013. 22 Aralık 2018 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13569> adresinden erişildi.

Wang, C., ve Wang, C. (2008). Helping others in online games: Prosocial behavior in cyberspace. *CyberPsychology ve Behavior*, 11(3), 344-346.

WEB3, <http://wearesocial.com/uk/special-reports/digital-in-2016>. 22 Aralık 2018 tarihinde erişim sağlandı.

Ek-1. Çevrimiçi olumlu sosyal davranışlar ölçeği (ÇOSDÖ)

*	Son bir ay içinde elektronik medya (akıllı telefon, bilgisayar, tablet) aracılığı ile aşağıdakileri ne sıklıkla yaptınız?	Hiç	Bir kez	Birkaç kez	Birçok kez	Her gün
1	Birine hoş/arkadaşça şeyler söylemek	1	2	3	4	5
2	Biri hakkında hoş/arkadaşça şeyler söylemek	1	2	3	4	5
3	Birine yardım etmek veya yardım teklif etmek	1	2	3	4	5
4	Birini neşelendirmek	1	2	3	4	5
5	Birine iltifat etmek ya da onu tebrik etmek	1	2	3	4	5
6	Birine okul işlerinde yardım etmek	1	2	3	4	5
7	Birine destek olmak	1	2	3	4	5
8	Birini rahatlatmak/teselli etmek	1	2	3	4	5
*	Son bir ay içinde elektronik medya (akıllı telefon, bilgisayar, tablet...) aracılığıyla aşağıdakileri ne sıklıkta yaşadınız?	Hiç	Bir kez	Birkaç kez	Birçok kez	Her gün
1	Biri bana hoş/arkadaşça şeyler söyledi	1	2	3	4	5
2	Biri benim hakkında hoş/arkadaşça şeyler söyledi	1	2	3	4	5
3	Biri bana yardım etti veya yardım teklif etti	1	2	3	4	5
4	Biri beni neşelendirdi	1	2	3	4	5
5	Biri bana iltifat etti ya da beni tebrik etti	1	2	3	4	5
6	Biri bana okul işlerimde yardım etti	1	2	3	4	5
7	Biri bana destek oldu	1	2	3	4	5
8	Biri beni rahatlatmış/teselli etti	1	2	3	4	5

Not: İlk sekiz madde Uygulanan ÇOSD, ikinci sekiz madde ise Deneyimlenen ÇOSD olarak ele alınmıştır. Ölçek kaynak gösterilmek şartı ile ve bilimsel amaçlar için yazılı izne gereksiz kullanılabilir.